

ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Недорезков А.І.

Грицаєнко Г.І., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. В теперішній час особливої актуальності набувають питання підвищення ефективності економічного управління закладами вищої освіти (ЗВО), їхніми структурними підрозділами внаслідок стрімкого поширення товарно-грошових відносин на невиробничу сферу. ЗВО як безпосередньо надавачі освітніх послуг стикаються з особливими вимогами як з боку роботодавців, так і органів державного контролю, а також громадськості. Крім того, останні роки спостерігається тенденція великого перетину інтересів вітчизняних та закордонних провайдерів у боротьбі за прихильність платоспроможних абітурієнтів.

Проблеми ефективності діяльності закладів вищої освіти досліджували М.І. Грицаєнко, А.Ю. Могилова, І.В. Решетнікова, В.Г. Попова та інші науковці. Але залишаються недоопрацьованими питання їхнього економічного управління.

Метою статті стало дослідження проблем економічного управління закладом вищої освіти як суб'єктом економічної діяльності.

Основні матеріали дослідження. Порівняльний аналіз розпочато з дослідження сучасного стану освіти як однієї зі сфер економічної діяльності в Україні. На рис. 1 розглянута динаміка кількості закладів вищої освіти (ЗВО) та осіб, що в них навчаються, за 1990-2020 рр.

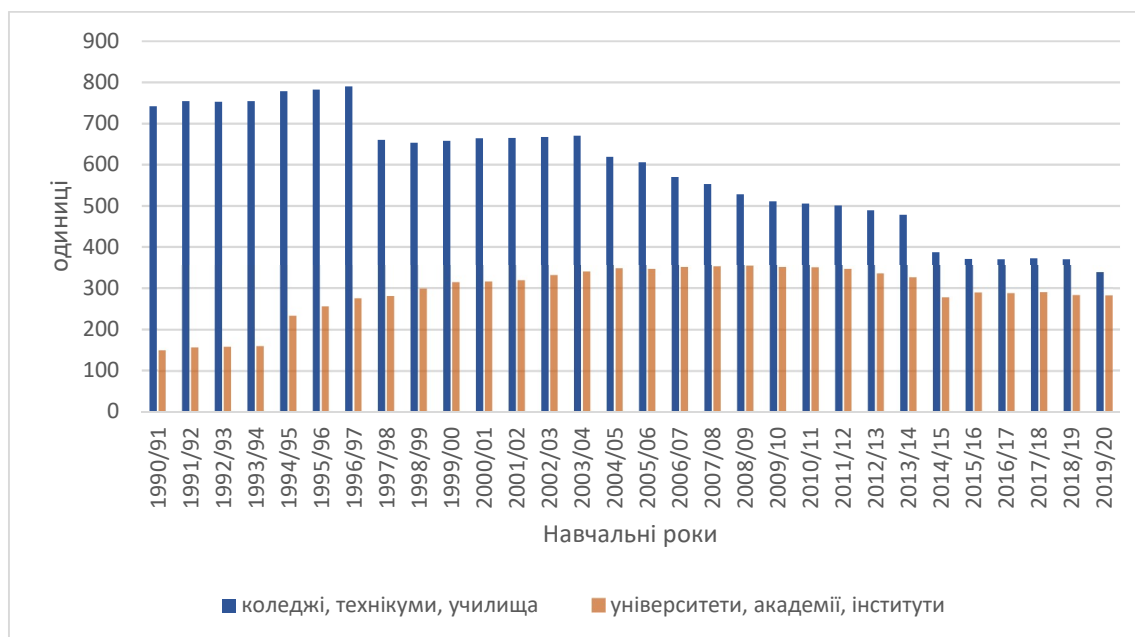

Рис. 1. – Динаміка кількості ЗВО в Україні, одиниць

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

За 1990-2020 рр. загальна кількість коледжів, технікумів та училищ скорочувалась щорічно у середньому на 16 одиниць (або на 54,4% за весь період) і становила в 2019-2020 н.р. 338 одиниць. При цьому кількість університетів, академій та інститутів навпаки зростала в середньому щорічно на 4 одиниці (на 88,6% за весь період) і становила в 2019-2020 н.р. 281 одиницю.

Якщо кількість коледжів, технікумів та училищ за 1990-2020 рр. зменшилась майже в два рази, кількість осіб, що в них навчаються, зменшилась майже в п'ять разів і становила в 2019-2020 н.р. 173,6 тис. осіб. Кількість студентів університетів, академій та інститутів у 2019-2020 н.р. порівняно з 1990-1991 н.р. збільшилась лише на 43,7 %, хоча кількість самих ЗВО збільшилась на 88,6%.

Необхідно відмітити, що найбільша кількість студентів університетів, академій і та інститутів спостерігалася в 2006-2007, 2007-2008 та 2008-2009 н.р. – відповідно 2318,6, 2372,5 та 2364,5 тис. осіб відповідно. Ця кількість перевищує дані 1990-1991 н.р. більше, ніж в 2,5 рази.

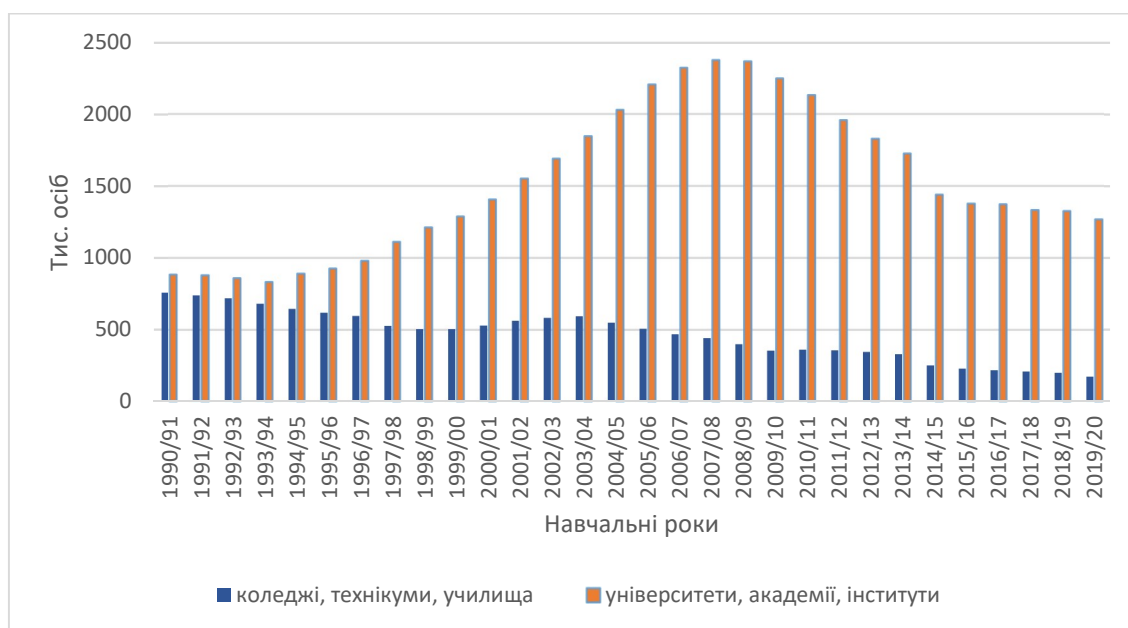

Рис. 2. – Динаміка кількості осіб в ЗВО, тис. осіб

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

За 1990-2019 рр. кількість осіб, прийнятих на навчання до коледжів, технікумів та училищ з 241 тис. в 1990 р. зменшилась до 47,1 тис., або на 80,5%. В той же час кількість осіб, прийнятих на навчання в університети, академії та інститути, з 174,5 тис. в 1990 р. збільшилась до 250,1 тис. в 2019 р., або на 43,3%. В той же час кількість осіб, випущених із коледжів, технікумів і училищ, з 228,7 тис. в 1990 р. зменшилась до 50,2 тис. в 2019 р., або на 78 %. Кількість осіб, випущених з університетів, академій та інститутів, навпаки, збільшилась з 136,9 тис. в 1990 р. до 333,6 тис. в 2019 р., або в 2,4 рази.

За період 2000-2017 рр. загальні видатки зведеного бюджету зросли в 22 рази і становили в 2017 р. 1056759,9 млн. грн. При цьому загальні видатки на освіту зросли в 25 разів, до 177755,7 млн. грн. в 2017 р., в тому числі на вищу освіту в 17 разів, до 38681,1 млн. грн. в 2017 р.

Передумовою для успішного, цілеспрямованого та ефективного впровадження відповідних реформ є можливість отримання об'єктивної інформації щодо сучасного рівня фінансування системи освіти.

Загальні витрати на освіту в Україні у 2007 році склали 53,47 млрд. грн, у 2008р. – 70,39 млрд. грн, у 2009р. – 77,41 млрд. грн, у 2010р. – 91,07 млрд. грн, у 2011р. – 97,60 млрд. грн, у 2012р. – 111,18 млрд. грн, у 2013р. – 115,96 млрд. грн, у 2014р. – 109,52 млрд. грн, у 2015р. – 127,12 млрд. грн, у 2016р. – 139,97 млрд. грн.

Порівнюючи з показниками національної економіки у 2007 та 2008 роках, Україна витратила по 7,4% валового внутрішнього продукту (ВВП) на освіту, у 2009р. – 8,5%, у 2010р. – 8,1%, у 2011р – 7,2%, у 2012-2013рр. – по 7,6%, у 2014р. – 6,9%, у 2015р. – 6,4%, у 2016р. цей показник становив 5,9% (державні та приватні витрати разом з урахуванням офіційних та неофіційних прямих платежів населення). Частка витрат державного сектора на освіту становила 5,0% ВВП, що відповідає рівню країн Європейського союзу.

Аналіз розподілу витрат на освіту свідчить, що в Україні порівняно з розвинутими європейськими країнами досить низький рівень витрат у розрахунку на одного учня/студента (20% від середніх витрат на учня/студента у країнах ЄС).

У вищій школі наочною є незбалансованість між масштабами діяльності та обсягами фінансування. Значні обсяги залучаються вищою освітою з позабюджетних коштів, перш за все, за рахунок часткової плати за навчання. За ДРО загальні суми такої плати складають 14736,9 млн. грн, або до 29% усіх видатків на вищу освіту (9287 грн на одного студента).

За 2010-2018 рр. в освіті обсяг реалізованих послуг збільшився в 2,3 рази і становив в 2018 р. 3544,3 млн. грн., обсяг вироблених послуг за 2013-2018 рр. – в 1,9 рази, до 3671 млн. грн. в 2018 р., додана вартість за витратами виробництва – відповідно в 1,8 рази до 2170,7 млн. грн. в 2018 р.

В структурі виробничих витрат в закладах освіти (рис. 3) матеріальні витрати складають 47%, а витрати на оплату праці становлять 37%. В 2018 р. порівняно з 2010 р. фінансовий результат в закладах освіти збільшився в 2 рази, до 178,6 млн. грн. в 2018 р. В 2018 р. кількість закладів, які одержали прибуток, в сфері освіти становила 70%. В 2018 р. порівняно з 2010 р. чистий прибуток у закладах сфери освіти зріс в 2,5 рази до 138,3 млн. грн. в 2018 р. Кількість закладів, що одержали в 2018 р. чистий прибуток, в сфері освіти становила 69,2%.

Рис. 3. – Структура виробничих витрат закладів освіти України в 2018 р., %

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

На основі аналізу діяльності Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного були зроблені висновки щодо необхідності впровадження системи економічного управління. Пропонується використання збалансованої системи показників, яка б стала основою реалізації генеральної цілі ЗВО, а саме – підвищення ефективності управління університету для забезпечення його стратегічного розвитку.

Результати та висновки. В умовах запеклої конкуренції між закладами вищої освіти, посилення вимог до ЗВО з боку органів державної виконавчої влади, головним засобом утримання ними набутих ринкових позицій є покращення якості освітніх послуг – з одного боку, та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності – з іншого. Вирішення цього завдання потребує комплексного підходу, що здатен реалізовуватися завдяки розробленню та запровадженню системи економічного управління закладом вищої освіти.

Список літератури

1. Грицаєнко Г.І., Грицаєнко І.М. Функціонально-вартісний аналіз управлінської діяльності підприємства фірмового сервісного обслуговування. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Львів, 19-21 березня 2019 р. Ч. 2. Львів: ЛНАУ, 2019. С. 68-71.

2. Грицаєнко Г.І., Грицаєнко М.І. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017. Vol. 3. No. 1. Pp. 80-93.
3. Грицаєнко М.І. Довіра як детермінанта економічного розвитку європейських країн. *Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи* : монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. С. 20-29.
4. Грицаєнко М.І. Довіра як передумова розвитку підприємницької діяльності. *Бізнес Інформ*. 2016. №12. 143-148.
5. Грицаєнко М.І. Інтелектуальна модель соціального капіталу: концепти інституціоналізації / О.Г. Шпикуляк, М.І. Грицаєнко / *Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки*: монографія. К. : ННЦ «ІАЕ», 2019. С. 186-196.
6. Грицаєнко М.І. Місце вищої професійної освіти у формуванні соціального капіталу регіону. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р. : в 2 т. Запоріжжя : «Просвіта», 2017. Т. 2. С.133-135.
7. Грицаєнко М.І. Роль ВНЗ у формуванні соціального капіталу регіону. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 129-136.
8. Грицаєнко М.І., Грицаєнко Г.І. Інвестиційно-інноваційний розвиток закладів освіти. *Сучасні технології менеджменту, інформаційне, фінансове та облікове забезпечення розвитку економіки в умовах євроінтеграції* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. м. Черкаси, 16-17 квітня 2020 року, Черкаси : Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, 2020. С. 29-31. (0,2
9. Hrytsaienko H., Hrytsaienko I., Bondar A. and Zhuravel D. Mechanism of Investment of Technical Service in Agricultural Households. *Modern Development Paths of Agricultural Production*. 2019. pp. 29-40.
10. Hrytsaienko M., Hrytsaenko H., Andreeva L. and Boltyanska L. The Role of Social Capital in Development of Agricultural Entrepreneurship. *Modern Development Paths of Agricultural Production*. 2019. pp. 427-440.
11. Hrytsaienko M., Rogach Y. and Zorya M. Location of Social Capital in the Labor Protection of the Enterprise. *Modern Development Paths of Agricultural Production*. 2019. pp. 41-52.
12. Zbarsky V.K., Trusova N.V., Sokil O.H., Pochernina N.V. and Hrytsaienko M.I. (2020). Social and Economic Determinants for the Development of Resource Potential of Small Forms of Agrarian Production in Ukraine. *Industrial Engineering & Management Systems*. Vol 19, No 1, March 2020, pp.133-142.